

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

**Προς αναζήτηση υψηλής στρατηγικής στο Κυπριακό:
Η εν εξελίξει διαδικασία, η στάση της Άγκυρας και
τα σενάρια ενόψει «εκλογών» στα κατεχόμενα**

Δρ. Χριστόφορος Φωκαΐδης

Κείμενο Ανάλυσης

Δεκέμβριος 2024
Αρ.31

Copyright © 2024 | All Rights Reserved

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Διεύθυνση: Ανδρέα Ζάκου, Γρ.301, 2404 Έγκωμη, Λευκωσία, Κύπρος.

Τηλέφωνο: +357 22 664470 ■ Email: info@ispd.org.cy ■ www.ispd.org.cy

Το Ινστιτούτο προάγει τον ελεύθερο και ανοιχτό δημόσιο διάλογο που εδράζεται στον ορθολογισμό και στην επιστημονική τεκμηρίωση. Οι απόψεις που εκφράζονται σε δημοσιεύσεις του Ινστιτούτου εκφράζουν αποκλειστικά τον/την συγγραφέα ή τους συγγραφείς και δεν αντανakλούν απαραίτητα τις απόψεις του Ινστιτούτου.

Δρ. Χριστόφορος Φωκαΐδης

Πρόεδρος Ινστιτούτου

Περί του συγγραφέα

Ο Χριστόφορος Φωκαΐδης είναι πανεπιστημιακός και πρώην υπουργός άμυνας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Είναι κάτοχος πτυχίου Οικονομικών (με δευτερεύοντα κλάδο τις Πολιτικές Επιστήμες) του Πανεπιστημίου Κύπρου, από το οποίο απέκτησε και δεύτερο πτυχίο στις Τουρκικές Σπουδές. Έχει λάβει επίσης μεταπτυχιακό τίτλο στην Ευρωπαϊκή Πολιτική και στις Σπουδές στη Δημοκρατία από το Πανεπιστήμιο του Kent στο Ηνωμένο Βασίλειο, απ' όπου αναγορεύθηκε ακολούθως σε διδάκτορα Πολιτικών Επιστημών και Διακυβέρνησης. Από τα φοιτητικά του χρόνια είχε έντονη ανάμειξη στα κοινά και στην πολιτική. Διετέλεσε, μεταξύ άλλων Πρόεδρος της Νεολαίας του Δημοκρατικού Συναγερμού, Επικεφαλής της Σχολής Πολιτικής Επιμόρφωσης του ΔΗΣΥ και Μέλος του Εκτελεστικού Γραφείου. Έχει εργαστεί ως ερευνητής και έχει διδάξει επί σειρά ετών ως λέκτορας στο τομέα των πολιτικών επιστημών σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τον Μάρτιο του 2014 έγινε δεκτός για visiting fellowship στο Πανεπιστήμιο του Yale στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Τον Απρίλιο του 2014 διορίστηκε από τον Πρόεδρο Αναστασιάδη, ως Υπουργός Άμυνας, αξίωμα από το οποίο υπηρέτησε μέχρι και τον Φεβρουάριο του 2018. Κατά τη διάρκεια της υπουργίας του προωθήθηκε και τέθηκε σε εφαρμογή το σχέδιο αναδιοργάνωσης και εκσυγχρονισμού της Εθνικής Φρουράς σε ημιεπαγγελματικό στρατό ενώ καθιερώθηκε μια νέα πολιτική αμυντικής διπλωματίας, με ανάπτυξη στρατιωτικών συνεργασιών με σειρά γειτονικών και άλλων κρατών. Μετά το πέρας της υπουργικής του θητείας ανέλαβε θέση Επίκουρου Καθηγητή (Adjunct) στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου. Είναι ιδρυτής και Πρόεδρος του Ινστιτούτου Μελετών Πολιτικής και Δημοκρατίας.

**Προς αναζήτηση υψηλής στρατηγικής στο Κυπριακό:
Η εν εξελίξει διαδικασία, η στάση της Άγκυρας και
τα σενάρια ενόψει «εκλογών» στα κατεχόμενα**

Βρισκόμαστε σήμερα εν μέσω μιας εν εξελίξει διαδικασίας στο Κυπριακό, όπου επιχειρείται να καταστεί δυνατή η επανέναρξη διακοινοτικών συνομιλιών, με κομβικό σταθμό τη σύγκληση μιας πενταμερούς διάσκεψης. Σε περίπτωση που η Τουρκία θα δώσει τελικά το πράσινο φως για επανέναρξη των συνομιλιών, είναι πολύ πιθανό να επιχειρήσει να μετακυλήσει χρονικά τη διάσκεψη όσο πιο κοντά γίνεται στις επικείμενες «εκλογές» για την ανάδειξη νέας ηγεσίας στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, που είναι προγραμματισμένες για τον Οκτώβριο. Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι από το καλοκαίρι και μετά – το αργότερο - , καθώς δηλαδή η προεκλογική εκστρατεία στην τουρκοκυπριακή κοινότητα θα κορυφώνεται, οι όποιες διεργασίες για το Κυπριακό θα διακοπούν.

● Αν συνεπώς, το αποτέλεσμα της πενταμερούς διάσκεψης κρατήσει ζωντανή τη διαδικασία διαπραγματεύσεων, τότε το κλίμα προσδοκιών που θα δημιουργηθεί, θα λειτουργήσει υποβοηθητικά στην κινητοποίηση των δυνάμεων που τάσσονται υπέρ της λύσης και αυτό θα ευνοήσει την υποψηφιότητα του προέδρου του Ρεπουμπλικανικού Τουρκικού Κόμματος, Τουφάν Έρχιουμαν

Αν συνεπώς, το αποτέλεσμα της πενταμερούς διάσκεψης κρατήσει ζωντανή τη διαδικασία διαπραγματεύσεων, τότε το κλίμα προσδοκιών που θα δημιουργηθεί, θα λειτουργήσει υποβοηθητικά στην κινητοποίηση των δυνάμεων που τάσσονται υπέρ της λύσης και αυτό θα ευνοήσει την υποψηφιότητα του προέδρου του Ρεπουμπλικανικού Τουρκικού Κόμματος, Τουφάν Έρχιουμαν, που προηγείται ήδη στις δημοσκοπήσεις.

Αν αυτό δεν γίνει, τότε εύλογα μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η Τουρκία δεν έχει καμιά πρόθεση να συνεργαστεί, έτσι ώστε να δημιουργηθούν συνθήκες για μια νέα ουσιαστική διαπραγμάτευση στο Κυπριακό. Με τον Ερσίν Τατάρ, είναι βέβαιο, ότι δεν μπορεί να υπάρξει πρόοδος προς την κατεύθυνση της λύσης. Ούτε όμως και προϋποθέσεις για διπλωματικούς χειρισμούς που θα επέτρεπαν στην Άγκυρα να προσπεράσει εύκολα το εμπόδιο του Κυπριακού, ιδιαίτερα στο επίπεδο των ευρωτουρκικών και των ελληνοτουρκικών σχέσεων, προκειμένου να προάγει τα διχοτομικά σενάρια που δημόσια διακηρύσσει. Μια τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε, βεβαίως, ταυτόχρονα να σημαίνει πως η

Άγκυρα δεν αισθάνεται πίεση στο Κυπριακό ή και πως δεν βιάζεται ιδιαίτερα, θεωρώντας πως η παρούσα άγωνα στασιμότητα, ούτως ή άλλως την ευνοεί.

Η ενδεχόμενη ανάδειξη Έρχιουμαν και η στάση της Άγκυρας

Το σενάριο το οποίο ενδεχομένως να σηματοδοτεί κάποια αλλαγή στην τουρκική στάση και, συνεπώς, θα πρέπει να τύχει ενδελεχούς μελέτης από ελληνοκυπριακής πλευράς είναι το σενάριο ανάδειξης του Έρχιουμαν ως νέου ηγέτη της τουρκοκυπριακής κοινότητας.

Είναι αρκούντως βάσιμο, πιστεύω, να εκτιμήσουμε πως αν η Τουρκία επιτρέψει κινητικότητα το αμέσως επόμενο διάστημα στο Κυπριακό, αν δηλαδή επιτρέψει, κατά βάση, τη σύγκληση πενταμερούς διάσκεψης ή και, ίσως, τη διάνοιξη ενός-δύο οδοφραγμάτων, τότε η εντολή για διαπραγματεύσεις εκ μέρους της τουρκοκυπριακής κοινότητας, πολύ πιθανό να περάσει, μετά τις «εκλογικές» διαδικασίες στα κατεχόμενα, στον σαφώς πιο μετριοπαθή Τουφάν Έρχιουμαν, ο οποίος παραμένει προσηλωμένος σε μια ομοσπονδιακή λύση του Κυπριακού, στη βάση του συμφωνημένου πλαισίου, όπως καθορίζεται από τα σχετικά ψηφίσματα του ΟΗΕ.

Δεν υπάρχουν, δυστυχώς, σήμερα δεδομένα που να δικαιολογούν μια τέτοια στροφή από πλευράς Άγκυρας. Οι πρόσφατες εξελίξεις στο Ναγκόρνο Καραμπάχ, στη Συρία και αλλού, ενισχύουν τις αναθεωρητικές τάσεις στην τουρκική εξωτερική πολιτική.

Μια τέτοια εξέλιξη είναι πιθανό να προοιωνίζεται θετικές εξελίξεις. Τα πράγματα μάλιστα ίσως να τρέξουν πολύ πιο γρήγορα απ' ό,τι έχουμε συνηθίσει στο παρελθόν. Το ερώτημα, βεβαίως, είναι: είμαστε έτοιμοι ως ελληνοκυπριακή πλευρά να διαχειριστούμε ανάλογες εξελίξεις; Έχουμε προετοιμαστεί για ένα τέτοιο, απροσδόκητα καλό σενάριο – επιστροφής ουσιαστικά της Άγκυρας στο συμφωνημένο πλαίσιο λύσης και στη βάση του κεκτημένου των διαπραγματεύσεων εκεί που έμειναν το 2017, όπως επιζητεί η δική μας πλευρά;

Αρκετοί προβάλλουν, βεβαίως, το επιχείρημα ότι δεν υπάρχουν σήμερα οι προϋποθέσεις για μια τέτοια μεταβολή των τουρκικών θέσεων στο Κυπριακό. Κατά τη δική μου εκτίμηση, η θέση αυτή είναι ορθή. Δεν υπάρχουν, δυστυχώς, σήμερα δεδομένα που να δικαιολογούν μια τέτοια στροφή από πλευράς Άγκυρας. Οι πρόσφατες εξελίξεις στο Ναγκόρνο Καραμπάχ, στη Συρία και αλλού, ενισχύουν τις αναθεωρητικές τάσεις στην

τουρκική εξωτερική πολιτική. Η μόνη θετική εξέλιξη, που φαίνεται να τροφοδοτεί και τις προσδοκίες του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, είναι το νέο μομέντουμ που έχει διαμορφωθεί στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Από την ώρα που οι σχέσεις ανάμεσα σε Ελλάδα και Τουρκία άρχισαν να παράγουν κάποια θετικά αποτελέσματα, εύλογα η κυπριακή κυβέρνηση ζήτησε όπως γίνουν κινήσεις προς την κατεύθυνση της Άγκυρας για αναζωογόνηση της διαδικασίας διαπραγματεύσεων στο Κυπριακό και εύλογα η ελληνική κυβέρνηση ανταποκρίθηκε θετικά. Με τη συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) και άλλων ισχυρών χωρών, τα πράγματα στο Κυπριακό αρχίσαν ξανά να κινούνται. Οι δομικές προϋποθέσεις, ωστόσο, που θα επέτρεπαν μεταβολή των τουρκικών θέσεων δεν υπάρχουν.

● Δεν θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή μια λύση στη βάση της μέσης γραμμής ανάμεσα στο συμφωνημένο πλαίσιο λύσης, όπως προνοούν τα ψηφίσματα του ΟΗΕ και υποστηρίζει η ελληνοκυπριακή πλευρά και στη θέση για λύση δύο κρατών, όπως προβάλλεται τα τελευταία χρόνια από τουρκοκυπριακής και τουρκικής πλευράς

Το καλύτερο, συνεπώς, που θα μπορούσε να αναμένει η ελληνοκυπριακή πλευρά από ένα νέο γύρο διαπραγματεύσεων, υπ' αυτές τις προϋποθέσεις, θα ήταν να χαραχθεί μια μέση γραμμή ανάμεσα στην απόσταση που χωρίζει τις θέσεις των δύο πλευρών. Κάτι τέτοιο, ωστόσο, δεν θα μπορούσε να γίνει αποδεκτό από ελληνοκυπριακής πλευράς. Δεν θα μπορούσε, για να το θέσω σαφέστερα, να γίνει αποδεκτή μια λύση στη βάση της μέσης γραμμής ανάμεσα στο συμφωνημένο πλαίσιο λύσης, όπως προνοούν τα ψηφίσματα του ΟΗΕ και υποστηρίζει η ελληνοκυπριακή πλευρά και στη θέση για λύση δύο κρατών, όπως προβάλλεται τα τελευταία χρόνια από τουρκοκυπριακής και τουρκικής πλευράς. Μια τέτοια λύση, άλλωστε, δεν θα ήταν βιώσιμη.

Τι αναμένουμε, λοιπόν, να προκύψει από το τραπέζι των διαπραγματεύσεων; Προσοχή, βρισκόμαστε σε ένα οριακό σημείο στο Κυπριακό, όπου δεν υπάρχουν περιθώρια για διόρθωση λαθών. Οι διαπραγματεύσεις στο Κυπριακό δεν μπορεί να προσεγγίζονται σήμερα στη βάση μιας λογικής «business as usual». Ούτε ατέρμονες διαπραγματεύσεις θα γίνουν αποδεκτές, ούτε και η αποτυχία ενός γύρου διαπραγματεύσεων θα είναι χωρίς κόστος – ίσως μάλιστα να αποτελέσει το προοίμιο για αλλαγή παιχνιδιού.

Δεν εισηγούμαι, σε καμιά περίπτωση, να αποφύγουμε τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων. Κάτι τέτοιο θα ήταν ίσως το μεγαλύτερο δώρο προς την Τουρκία. Δεν έχει η ελληνοκυπριακή πλευρά την πολυτέλεια να αρνηθεί την πρόσκληση του Γενικού Γραμματέα για διάλογο. Τα τελευταία χρόνια, άλλωστε, η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν έχει απωλέσει μόνο πολύτιμο χρόνο στο Κυπριακό · έχει απωλέσει, σε σημαντικό βαθμό, και την ηθική της υπεροχή. Αυτό δε σημαίνει ότι την έχει κερδίσει η άλλη πλευρά. Η εντύπωση που επικρατεί, ωστόσο, είναι ότι δύσκολα οι δύο κοινότητες στην Κύπρο μπορεί να τα βρουν - κι αυτό, βεβαίως, εξυπηρετεί τις τουρκικές στρατηγικές επιδιώξεις.

Αποτελεί συνεπώς επιτακτική ανάγκη, η ελληνοκυπριακή πλευρά να προετοιμαστεί κατάλληλα. Να προετοιμαστεί κατάλληλα και για το καλό σενάριο – το σενάριο δηλαδή μιας πραγματικής μεταβολής των τουρκικών θέσεων προς την κατεύθυνση μιας ομοσπονδιακής λύσης και για το – πολύ πιθανότερο – σενάριο, που η Τουρκία θα χρησιμοποιήσει τη διαδικασία προκειμένου να καταδείξει στη διεθνή κοινότητα ότι η προοπτική για μια ομοσπονδιακή λύση χάθηκε πλέον οριστικά, και πως η μόνη επιλογή είναι η επιδίωξη μιας διευθέτησης στη βάση της αναγνώρισης των πραγματικοτήτων επί του εδάφους.

Στο σενάριο αυτό, η παρουσία του Έρχιουμαν στην ηγεσία της τουρκοκυπριακής κοινότητας μπορεί να εργαλειοποιηθεί, έτσι ώστε υποβοηθήσει τους σχεδιασμούς της Άγκυρας. Αν η Άγκυρα εκτιμά ότι η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν είναι διατεθειμένη να προχωρήσει στο Κυπριακό, τότε ενδέχεται να δοκιμάσει τα όρια της, σε μια διαπραγματευτική διαδικασία στην οποία θα επιχειρήσει εκ των προτέρων να προσδώσει χαρακτηριστικά ενός «τελευταίου γύρου». Θέση, άλλωστε και του ηγέτη του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος, όπως δηλώνεται δημοσίως, είναι πως δεν μπορεί να υπάρξει επιστροφή στο σημερινό στάτους κβο, σε περίπτωση αποτυχίας των συνομιλιών.¹

Αν η Άγκυρα εκτιμά ότι η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν είναι διατεθειμένη να προχωρήσει στο Κυπριακό, τότε ενδέχεται να δοκιμάσει τα όρια της, σε μια διαπραγματευτική διαδικασία στην οποία θα επιχειρήσει εκ των προτέρων να προσδώσει χαρακτηριστικά ενός «τελευταίου γύρου».

¹ Βλ. Νικόλαος Στέλγιας, «Η Τριμερής Διάσκεψη για το Κυπριακό εν μέσω εσωτερικών εξελίξεων στην Τουρκοκυπριακή Κοινότητα», *Ινστιτούτο Μελετών Πολιτικής και Δημοκρατίας*, Κείμενο Ανάλυσης, Αρ.25, Οκτώβριος 2024.

Έχοντας θέσει με σαφήνεια τις κόκκινες γραμμές της στον Έρχιουμαν, είναι εύλογο η Άγκυρα να αναμένει πως η μεγαλύτερη ευελιξία που θα επιδείξει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και η περισσότερη αξιοπιστία που διαθέτει στο εξωτερικό, σε σύγκριση με τον Ερσίν Τατάρ, θα διευκολύνει τους χειρισμούς της στο Κυπριακό, δεδομένου ότι θα πρέπει να θεωρείται μάλλον απίθανο να επαναληφθούν φαινόμενα που είχαμε δει επί ηγεσίας Ακιντζί, με τον Τουρκοκύπριο δηλαδή ηγέτη να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, χωρίς να έχει πάρει το πράσινο φως από την Άγκυρα. Ο Έρχιουμαν αφενός δεν είναι Ακιντζί και αφετέρου τα πράγματα έχουν αλλάξει πολύ από την περίοδο 2015-2017 – το έλλειμμα εμπιστοσύνης ανάμεσα στις δύο κοινότητες έχει αυξηθεί σε πολύ σημαντικό βαθμό.

Το λιγότερο που μπορεί να αναμένει η Άγκυρα, σε αυτό το σενάριο, είναι πως δεν θα υπάρξει επίρριψη της ευθύνης για το ναυάγιο των συνομιλιών για λύση στην τουρκοκυπριακή-τουρκική πλευρά. Σε περίπτωση δε που η ευθύνη επιρριφθεί και στις δύο πλευρές, πόσο μάλλον αν επιρριφθεί κυρίως στην ελληνοκυπριακή πλευρά, τότε η Άγκυρα και η τουρκοκυπριακή ηγεσία θα επαναφέρουν το αίτημα για κάποιου είδους acknowledgment για την «ΤΔΒΚ» από πλευράς διεθνούς κοινότητας, ως βήμα προς την κατεύθυνση της εδραίωσης της νέας πολιτικής περί δύο κρατών στο νησί. Στο πλαίσιο αυτό, η πολιτική των 3 Ds (direct trade, direct flights, and direct contacts), δηλαδή απευθείας εμπόριο, απευθείας πτήσεις, απευθείας επαφές, που προβαλλόταν από τον Τατάρ ως προϋπόθεση για έναρξη των συνομιλιών, θα διεκδικηθεί ως αντάλλαγμα για τους Τουρκοκύπριους, σε περίπτωση ναυαγίου, στο επόμενο διάστημα.

Δεν θα πρέπει να παραγνωριστεί, πάντως, ότι μια σειρά εξελίξεων σε διεθνές επίπεδο – από το μέτωπο της Ουκρανίας μέχρι και τα όσα συμβαίνουν στη Μέση Ανατολή - καθώς και η έφεση της νέας αμερικανικής κυβέρνησης να κινείται με περισσότερο πραγματιστικούς – συναλλακτικούς όρους στην εξωτερική πολιτική, και με περισσότερο κυνισμό και απαξία έναντι του διεθνούς δίκαιου και των αποφάσεων διεθνών οργανισμών, είναι πιθανό να διευκολύνει τους σχεδιασμούς της Τουρκίας στο Κυπριακό στα επόμενα χρόνια.

Ανάγκη για χάραξη μιας υψηλής στρατηγικής

Εύλογα προκύπτει το ερώτημα: Τι άλλο μπορεί να κάνει η κυπριακή κυβέρνηση, πέραν από τα όσα ήδη κάνει;

Θεωρώ ότι έχουν γίνει, πράγματι, κάποια ιδιαιτέρως σημαντικά βήματα, για τα οποία θα πρέπει να πιστωθεί η κυβέρνηση Χριστοδουλίδη, όπως η σαφής στροφή της κυπριακής εξωτερικής πολιτικής προς τη Δύση και η στρατηγική αναβάθμιση των σχέσεων με τις ΗΠΑ, καθώς και το ενισχυμένο γεωπολιτικό αποτύπωμα της χώρας στο ευρύτερο περιφερειακό περιβάλλον. Τα θετικά αυτά βήματα δεν επισυνέβησαν, βεβαίως, ξαφνικά σε ένα πολιτικό κενό. Αποτέλεσαν προϊόν πολιτικών δυναμικών που είχαν θεμελιωθεί και ωριμάσει, εν πολλοίς, μέσα από πολιτικές της προηγούμενης διακυβέρνησης.

● εκείνο που εμφανώς απουσιάζει είναι η ύπαρξη μιας υψηλής εθνικής στρατηγικής, που να συνέχει όλες τις επιμέρους πολιτικές και να αξιοποιεί κατάλληλα όλους τους πόρους και τα διαθέσιμα μέσα, προς την επίτευξη του μείζονος εθνικού στόχου

Στην κυβέρνηση Χριστοδουλίδη θα πρέπει να πιστωθεί, σε κάθε περίπτωση, και η διπλωματική κινητοποίηση εκ νέου του ΟΗΕ, η προσπάθεια για διασύνδεση του Κυπριακού με τα ευρωτουρκικά, όπως και η προσπάθεια να απευθυνθεί στην τουρκοκυπριακή κοινότητα μέσω της εξαγγελίας ενός πακέτου μέτρων, παρόλο που με τον τρόπο που έγινε, δεν είχε, εν τέλει, ουσιαστικό πολιτικό αντίκτυπο στο Κυπριακό. Σημειώνω εδώ, πάντως, με ικανοποίηση πως ορισμένες από τις πολιτικές, τη σημασία των οποίων είχαμε από καιρού επισημάνει, μέσα από παρεμβάσεις του Ινστιτούτου Μελετών Πολιτικής και Δημοκρατίας, φαίνεται σήμερα - με τον ένα ή τον άλλο τρόπο - να βρίσκουν τον δρόμο της υλοποίησης.²

Παραταύτα, εκείνο που εμφανώς απουσιάζει είναι η ύπαρξη μιας υψηλής στρατηγικής, που να συνέχει όλες τις επιμέρους πολιτικές και να αξιοποιεί κατάλληλα όλους τους

² Βλέπε ενδεικτικά, Χαιρετισμός Χριστόφορου Φωκαΐδη στη Συνάντηση Πολιτικής με θέμα, «Αναζήτηση ασφάλειας σε μια εποχή αναθεωρητισμού: Η στρατηγική αυτονομία της Ε.Ε., το ΝΑΤΟ και οι επιλογές της Κύπρου», Ινστιτούτο Μελετών Πολιτικής και Δημοκρατίας, 6 Ιουλίου 2022, Χριστόφορος Φωκαΐδης, «Οι Τουρκοκύπριοι στην κληριδική σχολή σκέψης: Διδάγματα από τη στρατηγική λύσης-ένταξης 1993-2003», Εισήγηση στο Επιστημονικό Συνέδριο «Οι Τουρκοκύπριοι και Εμείς: Μια ελληνοκυπριακή οπτική», Ινστιτούτο Μελετών Πολιτικής και Δημοκρατίας, 20 Σεπτεμβρίου 2023, Χριστόφορος Φωκαΐδης, Κωνσταντίνος Αδαμίδης (επιμ.), *Η Κύπρος στην Εποχή των Πολυκρίσεων, Οι Μεγάλες Προκλήσεις σε 24 Ερωταπαντήσεις*, (Λευκωσία: Εκδόσεις Hippasus, 2024) και Χριστόφορος Φωκαΐδης και Κωνσταντίνος Αδαμίδης, «Οι απειλές Χεζμπολάχ έναντι της Κύπρου ως υπόμνηση για αναζήτηση καταφυγίου ασφάλειας», *Ινστιτούτο Μελετών Πολιτικής και Δημοκρατίας*, Κείμενο Ανάλυσης, Αρ. 20, , Ιούλιος 2024.

πόρους και τα διαθέσιμα μέσα, προς την επίτευξη του μείζονος εθνικού στόχου, δηλαδή της ανατροπής του κατοχικού στάτους κβο και της επανένωσης της Κύπρου, σε συνθήκες ελευθερίας, ασφάλειας και ευημερίας για όλους τους νόμιμους κατοίκους της, μέσα από το μόνο εφικτό πλαίσιο που είναι διαθέσιμο - αυτό δηλαδή μιας ομοσπονδίας, στο πλαίσιο πάντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Θα επιχειρήσω να παραθέσω τηλεγραφικά εννέα θεμελιακούς πυλώνες πάνω στους οποίους θα μπορούσε να οικοδομηθεί μια τέτοια στρατηγική, και αυτό, ανεξαρτήτως του ποιο εκ των σεναρίων θα προκύψει στις επικείμενες «εκλογικές διαδικασίες» για ανάδειξη νέου Τουρκοκύπριου ηγέτη.³ Η μεταβλητή αυτή, προφανώς, και θα πρέπει να συνυπολογιστεί, σε τακτικό κυρίως επίπεδο. Σε στρατηγικό επίπεδο, ωστόσο, η Κυπριακή Δημοκρατία θα πρέπει συντεταγμένα και χωρίς καθυστέρηση, να προχωρήσει σε κινήσεις τέτοιες που θα συντείνουν σε ουσιαστική μεταβολή θέσεων της άλλης πλευράς – της τουρκοκυπριακής κοινότητας και, κυρίως, της Τουρκίας.

Για να έχει εχέγγυα επιτυχίας οποιασδήποτε στρατηγική για λύση του Κυπριακού θα πρέπει αυτή να σχεδιαστεί και να υλοποιηθεί σε πλήρη σύμπνοια και συνεννόηση με την Αθήνα

Πυλώνας 1^{ος}: Κοινή Στρατηγική Κύπρου-Ελλάδας

Για να έχει εχέγγυα επιτυχίας οποιασδήποτε στρατηγική για λύση του Κυπριακού θα πρέπει αυτή να σχεδιαστεί και να υλοποιηθεί σε πλήρη σύμπνοια και συνεννόηση με την Αθήνα. Αυτό μας διδάσκει και η χρυσή δεκαετία στις σχέσεις Αθηνών Λευκωσίας 1993-2003, κατά τη διάρκεια της οποίας έγινε κατορθωτή η μεγαλύτερη πολιτική και διπλωματική επιτυχία στην ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, η ένταξη δηλαδή της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πυλώνας 2^{ος}: Δυτικό Αμυντικό Δόγμα

Η στροφή της κυπριακής εξωτερικής πολιτικής προς τη Δύση, που σωστά ακολουθείται σήμερα, μπορεί να είναι πιο αποτελεσματική αν αποτελέσει τμήμα μιας υψηλής στρατηγικής, με απώτερο στόχο τη λύση του Κυπριακού. Τροχοδρομώντας όλα όσα πρέπει να γίνουν σε πολιτικό και επιχειρησιακό επίπεδο για εναρμόνιση με τα νατοϊκά πρότυπα και ενσωματώνοντας σταδιακά την Κύπρο πλήρως στο δυτικό σύστημα

³ Ο κορμός των προτάσεων που καταγράφονται στο κείμενο αυτό παρουσιάστηκαν σε εκδήλωση του Δημοκρατικού Συναγερμού Κερύνειας, με θέμα «50 χρόνια κατοχής: Η προοπτική της επανένωσης και η επόμενη μέρα», στις 10 Δεκεμβρίου 2024.

ασφάλειας⁴, θα πρέπει, σε συντονισμό με την Ελλάδα και άλλους εταίρους, να διακηρυχθεί δημόσια, κατόπιν σχετικής προετοιμασίας - και όχι στο πόδι - , η πολιτική βούληση για ένταξη της Κύπρου στο NATO το συντομότερο δυνατό.

Θέση της Κύπρου θα πρέπει να είναι πως το άλυτο Κυπριακό δεν μπορεί να νομιμοποιεί εσαεί την Τουρκία να εμποδίζει την ένταξη στη Συμμαχία μιας χώρας μέλους της Ε.Ε. και ενός στρατηγικού εταίρου των ΗΠΑ, που εμπράκτως λειτουργεί ως συνεισφορέας ασφάλειας για τη Δύση, σε μια περιοχή εξαιρετικά μεγάλης γεωπολιτικής σημασίας. Νοείται ότι για να μπορεί η Κύπρος να διατυπώνει μια τέτοια θέση, θα πρέπει να αποδεικνύει με κάθε τρόπο και κάθε ευκαιρία, την ειλικρινή της βούληση για λύση του Κυπριακού.

Θα πρέπει να γίνεται κατανοητό, επίσης, πως λύση και ταυτόχρονη ένταξη στο NATO, θα αντιμετώπιζε με τρόπο πειστικό και αποτελεσματικό τις ανησυχίες και των δύο κοινοτήτων, καθώς και όλων των εμπλεκόμενων μερών στο Κυπριακό, αφού Τουρκία, Ελλάδα και Ηνωμένο Βασίλειο ανήκουν στο NATO. Μια τέτοια εξέλιξη, όπως είναι πασιφανές, θα καθιστούσε πολιτικά έωλη και την τουρκική αξίωση για συνέχιση του αναχρονιστικού συστήματος των εγγυήσεων του 1960.

Η Κύπρος ως μια χώρα πολιτικά και θεσμικά ενταγμένη στη Δύση και στο δυτικό σύστημα ασφάλειας, μπορεί να φιλοξενεί στο έδαφος της Νατοϊκές Βάσεις οι οποίες να λειτουργούν και ως πάροχος ασφάλειας για την ίδια, όχι όμως Κυρίαρχες Βρετανικές Βάσεις ως κατάλοιπο αποικιοκρατίας.

Αλλά και χωρίς λύση, όπως έχουμε ξανά επισημάνει, η Κύπρος θα πρέπει να θωρακιστεί και έναντι νέων προκλήσεων ασφάλειας – πέραν της τουρκικής απειλής. Άρα και πάλι, η ασφάλεια της Κύπρου από νέους κίνδυνους και απειλές δεν μπορεί να τυγχάνει ομηροποίησης από την Τουρκία. Νομιμοποιείται, συνεπώς, η Κυπριακή Δημοκρατία να επιζητεί από τη Συμμαχία, να της ανοίξει την πόρτα, όπως θα νομιμοποιείται σε μια τέτοια περίπτωση και η Ελλάδα, την κατάλληλη στιγμή, και στο πλαίσιο μιας κοινής, υψηλής εθνικής στρατηγικής Κύπρου – Ελλάδας, να χρησιμοποιήσει το δικό της βέτο, για να διασυνδέσει την ένταξη άλλων ενδεχομένως χωρών το επόμενο διάστημα, με την

⁴ Η απόκτηση καθεστώτος Major Non-NATO Ally (MNNA) των ΗΠΑ αποτελεί ένα εφικτό στόχο, με ισχυρό πολιτικό συμβολισμό, που θα πρέπει να αποτελέσει βασική επιδίωξη της κυπριακής διπλωματίας σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα.

κυπριακή ένταξη - κατ' ανάλογο τρόπο που έγινε με την ένταξη στην Ε.Ε.⁵ Κάτι τέτοιο θα λειτουργεί και ως μοχλός πίεσης προς την Τουρκία προκειμένου να κινηθεί στο Κυπριακό.

Πυλώνας 3^{ος}: «Επανεπίσκεψη» του καθεστώτος των Βρετανικών Βάσεων

Στο πλαίσιο των αναβαθμισμένων σχέσεων με το Ηνωμένο Βασίλειο, και αφού προηγηθεί η αναγκαία προετοιμασία, θα πρέπει να τύχει «επαναπίσκεψης» (revisiting) το θέμα του καθεστώτος των Κυρίαρχων Βρετανικών Βάσεων στην Κύπρο. Η κυπριακή κυβέρνηση θα πρέπει να αξιολογήσει τον χρόνο και τον τρόπο προκειμένου το θέμα αυτό να τεθεί πλέον στην ατζέντα των διμερών μας σχέσεων με το Ηνωμένο Βασίλειο. Ως πρώην Υπουργός Άμυνας – και ο πρώτος που πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στο Λονδίνο από το 1960 - είμαι σε θέση να κατανοώ πλήρως το πόσο σύνθετο και πολιτικά ευαίσθητο είναι το ζήτημα αυτό σε πολιτικό, διπλωματικό και νομικό επίπεδο – άπτεται των συνθηκών που εγκαθίδρυσαν την Κυπριακή Δημοκρατία. Όμως, αν τα επόμενα χρόνια το Κυπριακό οδηγείται σε μια κατεύθυνση οριστικής εδραίωσης της διχοτόμησης, είναι αναπόφευκτό ότι η πολιτική νομιμοποίηση της παρουσίας των Βρετανικών Βάσεων στην Κύπρο θα τεθεί υπό αμφισβήτηση, τόσο σε επίπεδο κοινωνίας, όσο και σε επίπεδο πολιτικού συστήματος.

Η Κύπρος ως μια χώρα πολιτικά και θεσμικά ενταγμένη στη Δύση και στο δυτικό σύστημα ασφάλειας, μπορεί να φιλοξενεί στο έδαφος της Νατοϊκές Βάσεις (όπως συμβαίνει στην Ελλάδα και σε πολλές άλλες νατοϊκές χώρες), οι οποίες να λειτουργούν και ως πάροχος ασφάλειας για την ίδια, όχι όμως Κυρίαρχες Βρετανικές Βάσεις ως κατάλοιπο αποικιοκρατίας. Το Ηνωμένο Βασίλειο έχει συμφέρον να συμβάλει στην επίτευξη λύσης που θα επανενώνει την Κύπρο, διατηρώντας μια προνομιακή στρατηγική σχέση με την ομοσπονδιακή Κύπρο, σε ένα νέο μετεξελιγμένο περιβάλλον ασφάλειας εντός της Δυτικής Συμμαχίας. Η λύση είναι το καλύτερο σενάριο για όλους. Χωρίς λύση, όμως, χάνουν όλοι. Το σημερινό *modus operandi* σε θέματα ασφάλειας δεν θα είναι βιώσιμο για πολύ ακόμα.

Η κυπριακή διπλωματία έχει κάθε συμφέρον, να διαφυλάξει τη στρατηγική σχέση με το Ηνωμένο Βασίλειο σαν κόρη οφθαλμού. Η σχέση αυτή, ωστόσο, πενήντα χρόνια μετά την τουρκική εισβολή, θα πρέπει πρωτίστως να υπηρετεί τον ύψιστο εθνικό στόχο, την αναίρεση, δηλαδή, του κατοχικού στάτους κβο.

⁵ Παρομοίως, το βέτο της Ελλάδας εντός του NATO, μπορεί να ενισχυθεί και με βέτο της Κύπρου -και Ελλάδας – εντός της Ε.Ε., Η χρήση του βέτο θα πρέπει να γίνεται πάντοτε με τρόπο ιδιαίτερα συνετό, την κατάλληλη στιγμή, και με τρόπο προσεκτικά σχεδιασμένο ώστε να υπηρετεί τα εθνικά συμφέροντα. Χρήση του βέτο μέσα από λογικές εντυπωσιασμού και με στόχο την εσωτερική κατανάλωση, μπορεί να εξουδετερώσουν ένα πολύ ισχυρό όπλο και να πλήξουν - αντί να ενισχύσουν - τους εθνικούς στόχους.

Πυλώνας 4^{ος}: Ευρωτουρκικά και Κυπριακό

Σε αυτή την κατεύθυνση γίνονται προσπάθειες. Όμως όσο η Τουρκία δεν έχει σαφή προοπτική για ένταξη, δεν θα πρέπει να αναμένεται ότι η επιρροή της Ε.Ε. προς την Τουρκία θα είναι ανάλογη με αυτήν που ήταν στην εποχή του Ελσίνκι. Τα δεδομένα είναι σήμερα διαφορετικά και στην Ε.Ε. και στην Τουρκία. Η κυπριακή κυβέρνηση σε απόλυτη συνεννόηση και συντονισμό με την Αθήνα, θα μπορούσε, βεβαίως, να αντλήσει διδάγματα από τη λογική του Ελσίνκι και της «υπό όρους επιβράβευσης»⁶ της Τουρκίας, μακριά από συνθηματολογικές προσεγγίσεις για εσωτερική κατανάλωση.

Κύπρος και Ελλάδα έχουν άμεσο συμφέρον να κρατήσουν την Τουρκία στον ευρωπαϊκό δρόμο για να διατηρήσουν μοχλούς πίεσης επί της Άγκυρας. Στο πλαίσιο αυτό η διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης ευρωπαϊκής στρατηγικής που θα εντάσσει το Κυπριακό, σε ένα ευρύτερο ευρωπαϊκό σχεδιασμό για την Τουρκία θα παραμένει μέγα ζητούμενο το επόμενο διάστημα. Η Ε.Ε. θα μπορούσε, ωστόσο, να αξιοποιηθεί και με διαφορετικούς τρόπους για να συμβάλει στην προώθηση λύσης (βλ. πυλώνα 5 και 6).

Πυλώνας 5^{ος}: Μια «Βόρεια Πολιτική» για τους Τουρκοκύπριους

Η Κύπρος έχει ανάγκη σήμερα από μια «Βόρεια Πολιτική» - για να χρησιμοποιήσω ένα γεωγραφικό προσδιορισμό, όπως αντίστοιχα έγινε με την Ostpolitik (Ανατολική Πολιτική), που υιοθετήθηκε από τη Δυτική Γερμανία επί Billy Brand, επιδιώκοντας την προσέγγιση με την «κομμουνιστική τότε Ανατολική Γερμανία και απώτερο στόχο, επανένωση της Γερμανίας. Η Ostpolitik στηριζόταν σε μια λογική μικρών πρακτικών βημάτων που θα

η τελευταία ελπίδα για ανατροπή του υφιστάμενου στάτους κβο στο Κυπριακό θα παραμένει ανοικτή, μόνο για όσο ακόμα η τουρκοκυπριακή κοινότητα μπορεί να ανθίσταται στην πίεση της αφομοίωσης που δέχεται από την Τουρκία

έφερναν σε επαφή τους Γερμανούς και από τις δύο πλευρές της διαιρεμένης Γερμανίας. Οι αναλογίες δεν είναι ακριβώς οι ίδιες, όμως η λογική θα πρέπει να κινηθεί στη κατεύθυνση της δημιουργίας μοχλών, κινήτρων και πιέσεων, κυρίως μέσω της Ε.Ε., προκειμένου να ανασχεθεί η προσπάθεια της Άγκυρας για αφομοίωση των

⁶ Για τη σχετική ορολογία που εισήχθη από τον Θεόδωρο Κουλουμπή και γενικότερα για τη στρατηγική του Ελσίνκι, βλ. Παναγιώτης Ι. Τσάκωνας, Η στρατηγική του Ελσίνκι: 20+1 χρόνια μετά (Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης, 2021).

Τουρκοκυπρίων και προκειμένου να κρατηθεί ζωντανή η προοπτική της επανένωσης της Κύπρου.

Εκείνο που θα πρέπει να γίνει απολύτως κατανοητό είναι πως η τελευταία ελπίδα για ανατροπή του υφιστάμενου στάτους κβο στο Κυπριακό θα παραμένει ανοικτή, μόνο για όσο ακόμα η τουρκοκυπριακή κοινότητα μπορεί να ανθίσταται στην πίεση της αφομοίωσης που δέχεται από την Τουρκία. Θα πρέπει, λοιπόν, στρατηγικά η ελληνοκυπριακή πλευρά να ενισχύσει την επαφή και τη συνεργασία ανάμεσα σε Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους και να αναζητήσει τους καταλληλότερους τρόπους προκειμένου να στηρίξει εκείνες τις δυνάμεις εντός της τουρκοκυπριακής κοινότητας που παραμένουν προσηλωμένες στο όραμα μιας ομοσπονδιακής επανενωμένης Κύπρου. Μόνο μέσα από μια συνολική στρατηγική προσέγγιση, μπορούν πραγματικά να έχουν αποτέλεσμα και τα οποιαδήποτε μέτρα στήριξης των Τουρκοκυπρίων, όπως αυτά που εξαγγέλθηκαν πριν κάποιους μήνες.

Πυλώνας 6^{ος} : Η ενεργειακή στρατηγική ως καταλύτης για λύση

Δεκατρία χρόνια μετά την πρώτη ανακάλυψη φυσικού αερίου στην κυπριακή ΑΟΖ δεν έχει ακόμα γίνει κατορθωτή, δυστυχώς, η αξιοποίησή του προς όφελος της κυπριακής οικονομίας. Και όχι μόνο αυτό αλλά η ενέργεια αντί για καταλύτης συνεργατικών προσεγγίσεων δημιούργησε νέες εστίες έντασης στο Κυπριακό. Είναι σαφές πως εδώ χρειάζεται ταχεία αλλαγή παραδείγματος - προτού οι εξελίξεις σε ότι αφορά στην πράσινη μετάβαση καταστήσουν ασύμφορη την αξιοποίηση των κυπριακών υδρογονανθράκων. Και σε αυτό τον τομέα, η Κύπρος μπορεί να αξιοποιήσει την ιδιότητά της ως μέλος της Ε.Ε. προκειμένου να προωθήσει πολιτικές που να διαμορφώνουν κίνητρα και πίεση, σε Τουρκοκύπριους και Τουρκία για λύση.

● μεγάλα projects ευρύτερου ευρωπαϊκού - και αμερικανικού - ενδιαφέροντος, όπως ο GSI στο βαθμό που μπορούν να τύχουν διπλωματικής και οικονομικής στήριξης από ισχυρές χώρες, όπως η Γαλλία ή οι ΗΠΑ μπορούν να μετατρέψουν τους γεωπολιτικούς κινδύνους σε γεωπολιτικές ευκαιρίες

Στο πλαίσιο αυτό, η ιδέα που είχε παλαιότερα κατατεθεί από τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για μια Πολυμερή Διάσκεψη για τη Μεσόγειο, θα μπορούσε να τύχει αξιοποίησης.⁷ Θα πρέπει να ξεφύγουμε από λογικές αντιτουρκικών αξόνων, στους

⁷ Βλ. Παναγιώτης Τσάκωνας, «Μπορεί να υπάρξει μια κοινή στρατηγική Κύπρου-Ελλάδας απέναντι στην Τουρκία και πώς η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να τύχει αξιοποίησης σ' αυτή την κατεύθυνση», στο

οποίους η Κύπρος είναι ο αδύναμος κρίκος και να κινηθούμε στην κατεύθυνση της ενσωμάτωσης της ευρωπαϊκής διάστασης σε περιφερειακά σχήματα και διευθετήσεις που αφορούν την ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο. Προς αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει η κυπριακή διπλωματία, σε συνεννόηση με την Αθήνα, να αναλάβει πρωτοβουλίες. Η Τουρκία θα πρέπει σταθερά και με έμπρακτο τρόπο να λαμβάνει το μήνυμα ότι έχει πολύ περισσότερα να κερδίσει αν συνεργαστεί για λύση του Κυπριακού. Σ' αυτή την κατεύθυνση, η κυπριακή διπλωματία θα πρέπει επίσης να επεξεργαστεί προτάσεις προς την κατεύθυνση των Τουρκοκυπρίων στη λογική του Πυλώνα 4.

Την ίδια ώρα, μεγάλα projects ευρύτερου ευρωπαϊκού - και αμερικανικού - ενδιαφέροντος, όπως ο GSI, που έχουν στρατηγική σημασία πολύ πέραν της Κύπρου, στο βαθμό που μπορούν να τύχουν διπλωματικής και οικονομικής στήριξης από ισχυρές χώρες, όπως η Γαλλία ή οι ΗΠΑ – συμπεριλαμβανομένης και της επιχειρησιακής στήριξης επί του πεδίου - , μπορούν να μετατρέψουν τους γεωπολιτικούς κινδύνους σε γεωπολιτικές ευκαιρίες για άσκηση πίεσης προς την Άγκυρα. Η συζήτηση περί «γεωπολιτικού κινδύνου», με τον τρόπο που δημόσια έγινε στην Κύπρο, κάθε άλλο δείχνει πως κινούμαστε προς αυτή την κατεύθυνση και - μεταξύ άλλων - καταμαρτυρεί, δυστυχώς, την απουσία υψηλής στρατηγικής.⁸

Πυλώνας 7^{ος} : Επανάκτηση ηθικής υπεροχής-πολιτικής αξιοπιστίας

Η ελληνοκυπριακή πλευρά θα πρέπει με κάθε ευκαιρία και χωρίς αμφιταλαντεύσεις να επιβεβαιώνει εμπράκτως τη ετοιμότητά της για λύση, στη βάση του συμφωνημένου πλαισίου, όπως αυτό έχει κατοχυρωθεί μέσα από επανειλημμένα ψηφίσματα του ΟΗΕ και σχετικές αποφάσεις της Ε.Ε. και άλλων διεθνών οργανισμών. Χρειαζόμαστε σήμερα ουσιαστικές πρωτοβουλίες στο διπλωματικό πεδίο, με στόχο την επαναπόκτηση της ηθικής μας υπεροχής στο Κυπριακό, μακριά από στερεοτυπικές προσεγγίσεις περί πολιτικής «καλού ή κακού παιδιού». Η Κύπρος χρειάζεται σήμερα μια επιθετική διπλωματία στη βάση μιας στρατηγικής «έξυπνου παιδιού», που θα αναδεικνύει τον αναχρονισμό και τον παραλογισμό της κατοχής του 37% μιας ευρωπαϊκής χώρας, από μια χώρα που θέλει να ενταχθεί στην Ε.Ε..

Χριστόφορος Φωκαΐδης, Κωνσταντίνος Αδαμίδης (επιμ.), *Η Κύπρος στην Εποχή των Πολυκρίσεων, Οι Μεγάλες Προκλήσεις σε 24 Ερωταπαντήσεις*, ο.π., σσ.96-97.

⁸ Οι καθυστερήσεις, οι παλινδρομήσεις και η ασυνεννοησία μεταξύ των κυβερνήσεων Κύπρου και Ελλάδας στο συγκεκριμένο θέμα, αν συνεχιστεί, είναι πιθανό να εξελιχθεί σε μπουύμερανγκ για τα ελληνικά και κυπριακά συμφέροντα.

Αυτό δεν μπορεί να γίνει με μεγαλόστομες διακηρύξεις που θα εισπράττουν χειροκρότημα στο εσωτερικό και θα περνούν απαρατήρητες ή και θα απαξιώνονται στο εξωτερικό. Χρειάζονται τολμηρές πρωτοβουλίες, κατά το πρότυπο της πολιτικής που εφάρμοσε ο Γλαύκος Κληρίδης τη δεκαετία 1993-2003. Πολιτικές που θα βάζουν σε δύσκολη θέση και θα αναδεικνύουν την αδιαλλαξία της άλλης πλευράς στο Κυπριακό. Μια επίσημη δήλωση αποδοχής του «Πλαισίου Γκουτέρες», με μοναδική προϋπόθεση ότι και η άλλη πλευρά θα το αποδεχθεί ως έχει, θα συνέβαλλε σημαντικά προς αυτή την κατεύθυνση. Οι πιθανότητες αποδοχής μιας τέτοιας πρότασης από τουρκικής πλευράς είναι, βεβαίως, εξαιρετικά απομακρυσμένες. Αν το αποδεχόταν, θα σήμαινε μια θεαματική στροφή από την υφιστάμενη πολιτική των δύο κρατών προς την κατεύθυνση μιας ομοσπονδιακής λύσης. Στο σχεδόν βέβαιο όμως σενάριο που θα το απέρριπτε, η πίεση θα στρεφόταν προς την άλλη πλευρά, ενισχύοντας την πολιτική αξιοπιστία της ελληνοκυπριακής πλευράς και παρέχοντας της μεγαλύτερη ευχέρεια διπλωματικών χειρισμών για κινητοποίηση του ευρωπαϊκού και διεθνούς παράγοντα.

Πυλώνας 8^{ος}: Νέο αφήγημα- Συμπεριληπτική Διαδικασία

Πενήντα χρόνια μετά την τουρκική εισβολή, είναι αναγκαίο να διαμορφωθεί σήμερα ένα νέο αφήγημα για το Κυπριακό, το οποίο θα επαναφέρει την ελπίδα και θα κινητοποιεί δυναμικές υπέρ της λύσης. Θα πρέπει να επεξηγηθούν όχι μόνο οι κίνδυνοι της μη λύσης αλλά και τα οφέλη της λύσης. Στην κατεύθυνση αυτή, θα πρέπει να επιδιωχθεί πρωτίστως η ενημέρωση της νέας γενιάς, αξιοποιώντας τις δυνατότητες που προσφέρουν τα «νέα μέσα» επικοινωνίας.

Ένα τέτοιο αφήγημα θα πρέπει να ενσωματώνει και την ανάγκη μιας πιο συμπεριληπτικής διαδικασίας σε ότι αφορά στις προσπάθειες για επίτευξη λύσης. Κανένας πολιτικός ηγέτης στη σημερινή εποχή δεν μπορεί να σηκώσει από μόνος του το βάρος της λύσης.

Ένα τέτοιο αφήγημα θα πρέπει να απευθύνεται και στο εξωτερικό. Η Κύπρος, όντας ενταγμένη πλέον στην Ε.Ε., μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα συμφιλίωσης, συμβίωσης και συνεργασίας για πολλούς λαούς της ευρύτερης περιοχής, αναλαμβάνοντας πρωταγωνιστικό ρόλο στην επίλυση συγκρούσεων. Στο πλαίσιο αυτό, προτάσεις όπως αυτή του Τάκη Χατζηγεωργίου, για την εγκατάσταση έδρας ενός σημαντικού διεθνούς οργανισμού στην Κύπρο, μετά τη λύση, αξίζει τον κόπο να τύχει περαιτέρω μελέτης και αξιοποίησης.

Ένα τέτοιο αφήγημα θα πρέπει να ενσωματώνει και την ανάγκη μιας πιο συμπεριληπτικής διαδικασίας σε ότι αφορά στις προσπάθειες για επίτευξη λύσης. Κανένας πολιτικός ηγέτης στη σημερινή εποχή δεν μπορεί να σηκώσει από μόνος του το βάρος της λύσης. Λαμβάνοντας ειδικότερα υπόψη το νέο επικοινωνιακό περιβάλλον, στο οποίο διεξάγεται η πολιτική σήμερα αλλά και τους κινδύνους παραπληροφόρησης, θα πρέπει η κοινωνία των πολιτών - και οι οργανωμένες εκφράσεις της - να καταστούν περισσότερο συμμετοχικοί στην όλη διαδικασία από τα αρχικά της στάδια, προκειμένου παράλληλα να διαμορφώνονται και οι προϋποθέσεις για αλλαγή κουλτούρας, που θα ενισχύει προοπτικά και την ανθεκτικότητα της λύσης.

Πυλώνας 9^{ος}: Νέο παράδειγμα ηγεσίας

Σε κάθε περίπτωση, για να τεθούν σε εφαρμογή πολιτικές στη βάση των παραπάνω πυλώνων, είναι βέβαιο ότι απαιτείται σήμερα αλλαγή παραδείγματος σε επίπεδο ηγεσίας. Το άμεσο ζητούμενο δεν είναι να βρεθεί ηγέτης που να υπογράψει τη λύση – δεν είμαστε ακόμα εκεί – αλλά ηγέτης που θα θέσει σε εφαρμογή μια σειρά από νέες πολιτικές, στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής, στη βάση των πυλώνων που ενδεικτικά παραθέσαμε παραπάνω, με στόχο τη διαμόρφωση πιο ευνοϊκών δεδομένων στο Κυπριακό, που να οδηγούν σε μεταβολή των τουρκικών - τουρκοκυπριακών θέσεων.

Το πρόβλημα είναι πως πολλές από τις πιο πάνω εισηγήσεις έχουν μεγάλο πολιτικό κόστος, καθώς προσκρούουν σε ιδεολογικά στερεότυπα ή πολιτικές ευαισθησίες της κοινής γνώμης και είναι βέβαιο ότι θα συναντήσουν σφοδρή αντίδραση από κάποιες, τουλάχιστον, των πολιτικών δυνάμεων. Χρειαζόμαστε, συνεπώς, σήμερα ένα νέο μετασχηματιστικό πρότυπο ηγεσίας.⁹ Έχουμε ανάγκη από ηγέτες που να είναι διατεθειμένοι, να βάλουν σε δεύτερη μοίρα την προσωπική τους δημοφιλία και να κινηθούν ενάντια στο ρεύμα, με κύριο γνώμονα την προαγωγή του εθνικού συμφέροντος. Ηγέτες έτοιμους να παραγνωρίσουν τον κίνδυνο της ανάληψης πολιτικού κόστους, προκειμένου να θέσουν σε εφαρμογή πολιτικές που, αν και αντιδημοφιλείς στον παρόντα χρόνο, είναι δυνατό μετεξελικτικά να αλλάξουν τον ρου της ιστορίας.

⁹ Για μια σύντομη ανάλυση του μετασχηματιστικού προτύπου ηγεσίας, όπως εισήχθη στο πολιτικό λεξικό με το πρωτοποριακό έργο του James McGregor Burns, «Ηγεσία», του 1978, βλέπε Χριστόφορος Φωκαΐδης, «Η Κυπριακή Δεξιά κατά τη μεταεισβολική περίοδο: Η ίδρυση του ΔΗΣΥ και η μετασχηματιστική ηγεσία του Γλαύκου Κληρίδη», *Ινστιτούτο Μελετών Πολιτικής και Δημοκρατίας*, Άρθρο Γνώμης, Νοέμβριος 2024.

Καταληκτικές Επισημάνσεις

Δύο κρίσιμες επισημάνσεις θα πρέπει εδώ να καταγραφούν και να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής. Η πρώτη είναι πως θα πρέπει να υπάρξει μια ολοκληρωμένη εθνική στρατηγική, που να ενσωματώνει αρμονικά τους επιμέρους πυλώνες που ενδεικτικά παρατίθενται πιο πάνω. Οι πυλώνες αυτοί μπορεί να αποτελέσουν βασικά συστατικά στοιχεία μιας τέτοιας υψηλής στρατηγικής. Το βέβαιο είναι πως πολλές από τις πολιτικές που περιγράφονται στο πλαίσιο αυτό, μπορεί να οδηγήσουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα μόνο αν προωθηθούν συνδυαστικά. Για να γίνει πιο κατανοητός, αναφέρω ενδεικτικά πως όταν ο Γλαύκος Κληρίδης εξάγγελλε το Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα, είχε και μια πρόταση για αποστρατικοποίηση. Όταν δήλωνε στον δρόμο προς το Ελσίνκι πως η ενταξιακή πορεία της Κύπρου δεν μπορούσε να καταστεί όμηρος της τουρκικής αδιαλλαξίας στο Κυπριακό, είχε και μια τολμηρή πρόταση για συμπερίληψη των Τουρκοκυπρίων στη διαπραγματευτική ομάδα για την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε..

Η δεύτερη επισήμανση είναι πως ορισμένες από τις παραπάνω εισηγήσεις, προφανώς και εμπεριέχουν κινδύνους. Αυτό είναι εγγενές στοιχείο σε κάθε ανάλογο εγχείρημα για τη διαμόρφωση μιας υψηλής στρατηγικής. Οι κίνδυνοι αυτοί θα πρέπει να αξιολογούνται, να ιεραρχούνται και να τυγχάνουν αντιμετώπισης στο πλαίσιο ενός συνολικού σχεδιασμού, που θα επιχειρεί να μεγιστοποιήσει το όφελος, μειώνοντας τα σχετικά ρίσκα. Το βέβαιο είναι πως το μεγαλύτερο ρίσκο αυτή τη στιγμή είναι η ακινησία που οδηγεί σε στρατηγική ήττα τον Ελληνισμό – που οδηγεί, δηλαδή, στο τέλος του αγώνα για την απελευθέρωση και επανένωση της Κύπρου.

Αν δεν υπάρξει μια ριζική αλλαγή κατεύθυνσης στο Κυπριακό, είναι βέβαιο, κατά την εκτίμηση μου, πως θα βρεθούμε αργά ή γρήγορα, μπροστά σε επώδυνα διλήμματα, η έκβαση των οποίων θα πρέπει να θεωρείται από τώρα προδιαγεγραμμένη.

Πολύ φοβούμαι ότι σε μια τέτοια περίπτωση, το αφήγημα που θα επιχειρηθεί να περάσει στον λαό είναι πως κάναμε ότι περνούσε από το χέρι μας - η τουρκική αδιαλλαξία, όμως, δεν μας επέτρεψε να πετύχουμε τους στόχους μας. Έτσι, μετά και από μια νέα ματαίωση προσδοκιών σε επίπεδο κοινής γνώμης, ως προς τις δυνατότητες για επίτευξη μιας λύσης που θα επανενώνει τη χώρα, η κανονικοποίηση της διχοτόμησης θα ενισχύεται περαιτέρω και οι φωνές που θα υποστηρίζουν – άμεσα ή έμμεσα – τη διατήρηση του σημερινού στάτους κβο ως δεύτερη καλύτερη λύση θα καθίστανται σταδιακά κυρίαρχες.

Η αναζήτηση συλλογικού άλλοθι στην τουρκική αδιαλλαξία μπορεί να σώσει ίσως - προσωρινά τουλάχιστον - κάποιες πολιτικές καριέρες – δεν θα σώσει όμως την Κύπρο. Η τουρκοποίηση της βόρειας Κύπρου θα καταστεί οριστικά μη αναστρέψιμη και οι κίνδυνοι για την ασφάλεια του Κυπριακού Ελληνισμού στις ελεύθερες σήμερα περιοχές, θα καθίστανται ολοένα και πιο απειλητικοί τις επόμενες δεκαετίες.

● Αν δεν υπάρξει μια ριζική αλλαγή κατεύθυνσης στο Κυπριακό, είναι βέβαιο, κατά την εκτίμηση μου, πως θα βρεθούμε αργά ή γρήγορα, μπροστά σε επώδυνα διλήμματα, η έκβαση των οποίων θα πρέπει να θεωρείται από τώρα προδιαγεγραμμένη.

***Ο Δρ. Χριστόφορος Φωκαΐδης είναι πρώην Υπουργός Άμυνας, Πρόεδρος του Ινστιτούτου Μελετών Πολιτικής και Δημοκρατίας.**